

המכללה לביטחון לאומי
מחזור מ"ו, 2018-2019

עבודת סיום

"כלכלה משתפת"

והשפעותיה במרחב העירוני המודרני

מרצה : ד"ר נרי הורביץ

מגישה : אל"ם מירב בריקמן

אפריל 2019

בלתי מסווג

ראשי פרקים

1	מבוא
2-4	הרקע והגורמים לצמיחת הכלכלה המשתפת.
2-3	המהפכה התעשייתית הרביעית – טרנספורמציה דיגיטלית.
3-4	המצב הכלכלי והמחאה החברתית.
4-5	השפעת הכלכלה המשתפת על עולם הכלכלה והסחר
5-10	דוגמאות לכלכלה משתפת והשפעותיהם על הסביבה והחברה
6-7	UBER
7-10	AIRBNB
10	חברים לרפואה
10-16	כלכלה משתפת בערים בעולם
12-14	סיאול
14-15	אמסטרדם
15-16	כלכלה משתפת בתחום התחבורה בישראל
16-18	אתגרים, חסמים ומדיניות
18-20	סיכום
20-22	מקורות

מבוא

משחר ההיסטוריה, התנהלו אנשים במסגרות חברתיות שמתאפיינות באינטראקציה וביחסי גומלין, המאפשרים לקיים שגרת חיים חברתית תוך כדי מענה לצרכי הקיום. המילים כלכלה ושיתוף, מוכרות והשימוש בהן נפוץ וטבעי. אולם, המושג 'כלכלה משתפת' המחבר בין השתיים מייצר ערך חדש. מדובר במגמה עולמית בעלת השפעות נרחבות, הצוברת תאוצה בעשור האחרון ונכנסת למגוון תחומים באמצעותם היא מספקת מענה רחב לצרכים מגוונים. מטרת העבודה היא להכיר את הגורמים לצמיחת הכלכלה המשתפת והשפעותיהם במרחב העירוני המודרני.

הכלכלה המשתפת מוגדרת כמערכת חברתית כלכלית, המתבססת על שיתוף קהילתי של משאבים אנושיים ופיזיים. מורכבת מפלטפורמות, שמאפשרות למשתמשים בהם לייצר, להפיץ, לקיים מסחר, לצרוך מוצרים ושירותים ולקיים פעילויות ציבוריות, באמצעות מערך פתוח ומגוון רחב של עמיתים ובכלל זה אנשים וארגונים (פרידמן ובלוך דוד, 2016, 7). הכלכלה המשתפת מייצרת ערך חדש, באמצעות קשת של מודלים עסקיים חדשים, המביאים את הרעיון לכדי יישום, באופן שונה האחד מהשני. כל אחד מהם נותן מענה לצורך אחר. לכן התכנים, השחקנים, הכללים והמאפיינים שונים וייחודיים. זאת הסיבה לכך שמושג זה זוכה לשמות רבים: "Collaborative economy", "gig economy", "On-demand economy", "Peer to Peer economy" ועוד. (World Economic Forum, 2017, 6).

הבסיס לכלכלה המשתפת הוא שותפות, בין אנשים, חברות וארגונים. השותפות מאפשרת למנף יכולות והישגים עבור שני הצדדים ומהווה פוטנציאל לייעול במשאבים ושיפור באיכות ובאפקטיביות השירותים והתהליכים. לצד קידום ערכי קהילה, חברות והוגנות. האמון הוא היסוד שעליו בנויה השותפות, משום שהוא מהווה תחליף למבנה ההיררכי והמשפטי. הוא נשמר כשקיימת מנהיגות המאפשרת תקשורת רציפה, שקיפות והוגנות וקשב ורגישות של כל צד לצורכי הצד השני (לחמן-לזר, אלמוג-בר, שמיד, 2013, 18). על מנת לעגן את השותפות ואת ההבנה של הצדדים לחיוניותה ותרומתה, נדרשת מערכת המספקת הערכה ומדידה של תשומות, תהליכים ותוצאות ומעודדת לאחריות ותורמת לחיזוק השותפות ולהצלחתה.

לאחרונה התפרסם המחקר הגדול ביותר, שנעשה עד היום בכלכלה משתפת, הוא כלל 5,000 איש בארצות הברית, באירופה ובסין. על פי הנתונים 54% מהאנשים מדווחים שהם משתמשים או השתמשו בזירות כלכלה שיתופיות (LLOYD 'S, 2018). מדובר בתחום חדש ומתהווה, המידע המחקרי על הכלכלה המשתפת מתחיל להיאסף אולם הוא עדיין חסר ולא מספק. בעיקר לאור טווח המודלים והעליה הגוברת של התחום, שמקשה על גיבוש מסקנות ברורות בהיעדר נתונים ובחינה רציפה ומושכת שלהם. עם זאת, השפעותיה הנרחבות החיוביות והשליליות כבר מורגשות, במקומות ובתחומים שבהם היא מיושמת.

הרקע והגורמים לצמיחת הכלכלה המשתפת

שלושת הגורמים העיקריים, שהשילוב ביניהם יוצר את העולם החדש שבו אנו חיים הם: טכנולוגיה – מידע – אדם. כל אחד מהמרכיבים עבר מהפכה בעשורים האחרונים והשילוב ביניהם יוצר ערך חדש משנה עולם. הטכנולוגיה יעילה וחכמה, מתקדמת ודיגיטלית, מאפשרת יצירת קשרים אין סופיים ומורכבים בין גורמים. המידע עבר שני שינויים: הראשון נוגע להיקף ולגלובאליות המידע בעולם, לחשיפתו וזמינותו. השני נוגע ביכולת לעבד אותו, לנתח ולהפיק ממנו תוצרים וכוח. ולבסוף האנשים, שחיים בעולם רשתי, חשוף, נגיש ומהיר. מכשירי הטלפון החכמים על יכולותיהם המגוונות, המצויים בכף היד, משפיעים דרמטית על אופי וטיב הקשרים החברתיים והעסקיים שהפכו מבוססי רשת. עסקים חדשים מתפתחים, יכולות חדשות נוצרות ותפיסות עולם מתקדמות, יעילות ורלוונטיות מתעצבות.

המהפכה התעשייתית הרביעית – טרנספורמציה דיגיטלית.

התשתית התאורטית עליה מתבססים בחקר הכלכלה המשתפת, קשורה במחקרים העוסקים במהפכה התעשייתית הרביעית ובטרנספורמציה הדיגיטלית. בשני העשורים האחרונים תופסת מהפכת המידע העולמית, תאוצה משמעותית. במרכז נמצאת טכנולוגית המידע והדיגיטציה המחברת בין עולמות תוכן גדולים ומורכבים, מרובי מידע ונתונים. החיבור ביניהם המבוסס על זמינות, מהירות, עיבוד ואיכות, מייצר משהו חדש ומפיק עוצמה חסרת תקדים. חיבור זה יוצר 'ערך חדש' ומעניק למידע כוח עצום מבעבר, שתרומתו ועוצמתו יוצרים יחסי כוחות חדשים ומובילים לשינוי עולמי עמוק ורב מימדי. היכולות הטכנולוגיות והדיגיטליות המתקדמות, שמתפתחות ומתחדשות בקצב מהיר. מובילות לתחרות אין סופית המאיצה תהליכי קידמה וצמיחה, שמעצבים את המין האנושי ואת העולם שבו אנו חיים ובכך משפיעים על האדם, על החברה, על ארגונים, על מדינות ועל הסדר העולמי ככלל.

ההתנהלות האישית והדינמיקה החברתית השתנו גם הם, קצב החיים השתנה וההתנהלות האישית בסביבה האנושית הפכה מבוססת מידע ויכולות טכנולוגיות רבות וזמינות השולטות במרחב האישי והציבורי. מערכות יחסים התעצבו מחדש וקשרים בין אישיים חדשים נוצרו בהתבסס על פלטפורמות של רשתות חברתיות ותקשורת בין אישית וירטואלית.

"המהפכה התעשייתית הרביעית תשנה בסופו של דבר לא רק את מה שאנחנו עושים, אלא גם את מי שאנחנו. היא תשפיע על הזהות שלנו ועל כל הנושאים הקשורים אליה: תחושת הפרטיות שלנו, מושגי הבעלות שלנו, דפוסי הצריכה, הזמן שאנו מקדישים לעבודה ולהנאה והדרך שבה אנחנו מפתחים את הקריירה שלנו, מטפחים את המיומנויות שלנו, פוגשים אנשים ומטפחים מערכות יחסים" (שוואב, 2016).

התעוררות הכלכלה המשתפת, התאפשרה בזכות הטכנולוגיה הדיגיטלית ומהפכת המידע, שהשתלבו ברשתות החברתיות ובנגישות לטלפונים חכמים, שהיוו את המאיץ לרעיון. כך נוצרו פלטפורמות המחברות באופן יעיל ומהיר בין צורך ובין מענה, באמצעות שיתוף בין אנשים פרטיים, חברות וארגונים. בעולם החדש ניתן להצביע על שינוי בתפיסת האדם ובמה שמניע אותו, אנשים נדרשים ליזום על מנת להשפיע ולהישאר רלוונטיים. מנהלים מבינים שלאזרח יש תפקיד פעיל של ייצור ערך ולא רק של צרכן ערך. זה גרם לארגונים לחוות טלטלה שחייבה היערכות ותגובה. ארגון המעוניין להצליח ולצמוח חייב לבסס אסטרטגיית פעולה ותפיסת הפעלה רלוונטית. מי שלא יעשה זאת ולא יביא ערך חדש ונוסף ללקוחותיו, עלול לאבד מהרלוונטיות ואף לחדול מלהתקיים. ארגונים שאימצו את התפיסה, ביצעו שינויים מבניים ותהליכיים והוסיפו מקצועות חדשים כדוגמת מנהלי קהילה ברשת. המקנים מיומנויות ייחודיות של ניהול קהילות משתמשים, המבוססות על אמון ואינטראקציה בין גורמים. אוניברסיטאות ומוסדות אקדמאיים, זיהו את הצורך בהכשרה פורמלית ושילבו זאת בתוכניות הלימודים והמחקר. (בלוך-דוד, פרידמן ובלוך, 2018).

המצב הכלכלי והמחאה החברתית.

הסיבות להיווצרות הכלכלה המשתפת הן בעיקר כלכליות וחברתיות, זהו תוצר של העולם המודרני. המתאפיין בשפע ובעושר לצד עוני ופערים כלכליים, שהולכים וגדלים בין מדינות ובין אוכלוסיות שונות באותה המדינה ומשאירים מאחור אוכלוסיות צעירות ודומיננטיות. כלכלה משתפת לא צומחת במקומות שבהם העוני שולט והאבטלה גבוהה, במקומות שבהם האנשים נאבקים על בסיס של קיום וביטחון. כלכלה משתפת צומחת במדינות מתקדמות שבהן מתקיים בחברה שיח על קיימות, על צדק חברתי ומימוש עצמי. במקומות שבהם נמצאים מצד אחד, אנשים בעלי הכנסות גבוהות שיש באפשרותם לקנות נכסים, מוצרים ושירותים כאוות נפשם. מנגד, עומדות אוכלוסיות שעובדות קשה ומתפרנסות אך נאבקות ביוקר המחיה וחוסר יציבות כלכלית וידם אינה משגת להנות מהשפע והטוב שהעולם מציע.

המיתון העולמי שהחל בשנת 2008 הגיע לשיא במחאות החברתיות שפשטו בעולם, כולל זו שחוותה ישראל בשנת 2011. בניגוד לעבר, את מה שיש ומה שאין, רואים. אפשר לבדוק, להשוות ולהתאחד וזה מתסיס את הדור הצעיר, שמאמין שמגיע לו ובכוחו לשנות. "צמח דור צעיר שיש לו שפה תרבותית אחרת, קודים אחרים של התנהגות ושיאופות חדשות. המחאות המונהגות על ידי צעירים מרירים, ממחישות את פער הדורות ההולך וגדל ואת הבעיות ההולכות ומעמיקות, כתוצאה ממבנה חברתי ישן שאינו עונה על הצרכים המשתנים" (אלמוג, 2016, 13). כך נובטות יוזמות, שבסיסן ברעיון החברתי של שיתוף ומיצוי משאבים קיימים. פלטפורמות משתפות צומחות ומאפשרות לשנות דפוסי צריכה מיושנים ולוותר על

כלכלת הבעלות לטובת כלכלת השיתוף. המאפשרת לשתף נכסים, יכולות ומוצרים בין אנשים ובכך להביא למיצוי מיטבי ופחות בזבני של משאבים.

תפיסת הכלכלה המשתפת מכוונת לנקודה זו, במטרה להוביל לשינוי כלכלי – חברתי, שישפיע על המציאות שבה העולם שבו. היא מציעה פתרון חלופי : לחיות על פי היכולות. כשמרחב האפשרויות גדול יותר ומייצר הזדמנויות גלובאליות, זה פותח בפני הפרט, הזדמנות להזיל לעצמו את עלות הקיום ומעודד אותו לייצר הכנסה נוספת ולהרוויח כסף. קשרים חדשים בין אישיים נוצרים, בין אנשים שמעולם לא הכירו. נוצרות קהילות וחברויות, מתפתחת ערבות הדדית ועולה המודעות הסביבתית. כך אנשים מגלים את עוצמת הכלכלה המשתפת, שצמחה על הכר שבו יש יכולת ורצון, פתיחות, סקרנות והרבה פוטנציאל.

השפעת הכלכלה המשתפת על עולם הכלכלה והסחר

המודל של כלכלה משתפת משתנה בין בעלי העניין השונים המיישמים את התפיסה ובאינטרסים המניעים אותם. מושג השיתוף בא לידי ביטוי בקשר שבין הגורמים המעורבים P2P - Peer to Peer, באם הם אזרחים, ספקים, יצרנים או ארגונים. כלל התוכן מיוצר על ידם, הנכסים בבעלותם ואף נצרכים על ידם.

הכלכלה המשתפת משנה משמעותית את כללי המשחק בעולם המסחר, העסקים והכלכלה. היא מעודדת פעילות של יחידים ויזמים עצמאיים ומייצרת חלופות למעגלי העבודה המסורתיים המתאפיינים בהתארגנות של קבוצות ופירמות. מה שמוביל לשינוי ב'שחקנים' המשתתפים בכלכלה זו ובדומיננטיות שלהם. אנשים פרטיים הופכים להיות 'ספקים' של מוצר או שרות שמקורו במיצוי מיטבי יותר של הנכסים והמשאבים הקיימים ברשותם, מה שמייצר מקורות הכנסה נוספים וחדשים, שבאים ללא מעטפת של תנאים ובטחון תעסוקתי.

הבדל משמעותי נוסף, נוגע למעבר מכלכלת בעלות לכלכלת גישה. בתפיסה המסורתית הדגש ניתן לרכש המוצרים והנכסים והבעלות של הפרט עליהם. בכלכלה משתפת מוותרים על הבעלות ומתמקדים בגישה לאותם מוצרים, נכסים ושירותים שניתן להשיג באמצעות השכרתם/ השאלתם לתקופה מוגבלת ועל פי צורך בלבד. "סקר של 3,000 אזרחי ארצות הברית ו- 130 נבחרים ציבור מובילים, מצא ששני שלישים מהם, מאמינים ששיתוף יכול להביא לרמה גבוהה של שביעות רצון הזהה לבעלות על נכס" (Accenture Consulting, 2016).

בתוך מספר שנים נמחקו תעשיות ענק שהובילו את כלכלת העולם הישן ובמקומן צמחו חברות מידע וירטואליות חדשות, שליבת עיסוקן הוא מכירת תוכן והן מאפשרות קשר ואינטראקציה בין לקוח לבין יצרן/ספק. חברות מסוג זה, שאינן מחזיקות מלאים ונכסים ולא נדרשות לקיים מערכות גדולות וממוסדות עתירות משאבים ולכן זוכות ליתרון כלכלי משמעותי הנובע מעלויות תפעול ומעלויות תקורה נמוכות. לכך נוספת העובדה שהרגולציה, הפיקוח והמיסים שחלים על חברות ועסקים רגילים, אינם חלים עליהם באותה המידה וזה

מעצים את יתרונם הכלכלי. מנגד, היעדר פיקוח על נורמות של בטיחות ואיכות, כמו גם היעדר מענה שלם הכולל אחריות ותחזוקה עלול לפגוע באופן ישיר בלקוח ובמענה הניתן לו. השפעה נוספת נוגעת להשלכות הכלכלה המשתפת על דפוסי הצריכה של מוצרים ושירותים. היא מאפשרת מיצוי מיטבי של מוצרים קיימים ולכן היא מפחיתה צריכה. היא משפיעה גם על ההיצע משום שאזרח שצורך כלכלה משתפת זוכה להיצע רחב וגדול יותר של מוצרים ושירותים, ממה שהוצע לו קודם. כל אלו מגבירים את התחרות ומורידים מחירים. בהתאמה פוחת גם יוקר המחיה. אולם יש לכך גם אפקט הפוך: השפע ובעיקר החשיפה והזמינות, גורמים בחלק מהתחומים לעלייה בצריכה, הנובעת מיכולות של הפרט להרשות לעצמו להנות מדברים שלפני כן לא היו נגישים עבורו. תרבות הצריכה השתנתה גם היא, אנשים מדירים רגליהם מהעולם הפיזי ומעבירים את מרכז הכובד של קניותיהם לעולם הווירטואלי. הוכחה נוספת לעוצמת השינוי בעולמות התוכן הכלכליים, היא היווסדם של מטבעות וירטואליים.

ככל שהכלכלה המשתפת מתרחבת, כך גדלה החשיבות וההשפעה הכלכלית שלה. התחזיות ממשיכות לנבא צמיחה עולמית בשוק המתפתח של כלכלה משתפת, שהולך וגדל בקצב אקספוננציאלי. ההערכות הן שבשנת 2025 ההכנסות של חמשת הסקטורים המרכזיים בכלכלה המשתפת ברחבי העולם (תחבורה, שיתוף רכבים, כספים, כוח אדם, מוזיקה ווידאו), יעמדו על שווי של 335 מיליארד דולר (14, pwc.com).

דוגמאות לכלכלה משתפת והשפעותיהם על הסביבה והחברה

מודל הכלכלה המשתפת שמתפשט ותופס תאוצה, מיושם בקשת של מרחבי פעולה ובקטגוריות מגוונות בארץ ובעולם. פלטפורמות שונות מיושמות בערים, ארגונים, מוסדות, חברות וקהילות ומופעלות באמצעות מגוון מודלים המותאמים לצורך ספציפי. לעיתים אותה פלטפורמה עולמית, מיושמת באופן שונה במקומות אחרים, לאור המאפיינים הייחודיים של המקום, התושבים, התרבות, הרגולציה ועוד. כך נרקמת סביבה גדולה ומגוונת שבה הכלכלה המשתפת תופסת נתח הולך וגדל, במרחבי הפעולה שבהם אנו חיים ופועלים.

את מרחבי הפעולה של הכלכלה המשתפת, ניתן לחלק ל-4 קטגוריות כלליות (יובל, 2017, 4):

1. שימוש חוזר במוצרים EBAY, WALLAPOP
2. הגברת השימוש בנכסים GETT, UBER, AIRBNB, ZIPCAR
3. החלפות של שרותים TASK RABBIT, TIME BANKS
4. שיתוף במיומנויות WEFIX, EATWITH, HACKERSACE, SKILLSHARE (ישראל)

מדובר בשיטה חדשה של ייצור ערך שמיושמת במגוון תחומים ותעשיות, כדוגמת: תחבורה, תיירות, רפואה, ביטחון, בידור, פיננסים, מזון, דיור, אופנה ועוד.

להלן מספר דוגמאות של פלטפורמות כלכלה משתפת מהמובילות והמוצלחות בתחום, המייצגות תחומים בעלי השפעה רבה על הקהילה, העיר, החברה והכלכלה.

UBER

חברת רשת, המספקת נגישות להזמנת שרותי רכבים והסעות. המביאה לידי ביטוי תפיסה כלכלית חדשה, המבוססת על המושג יצרן = Prosumer, המשלב בין יצרן וצרכן. הפלטפורמה פועלת בכ - 750 ערים בעולם ויש לה כ- 100 מיליון משתמשים. התחום המוביל הוא שרות המוניות של Uber, בנוסף לכך, היא מספקת גם שרותי אופניים ומשלוחי מזון. המודל העסקי מתבסס על עקרונות הכלכלה המשתפת, הפלטפורמה מתקדמת וזמינה, מייצרת קשר באמצעות יישום סלולרי, בין הלקוח והאדם שמספק את השרות ומאפשרת להשלים את מעגל העסקה באופן פשוט ויעיל.

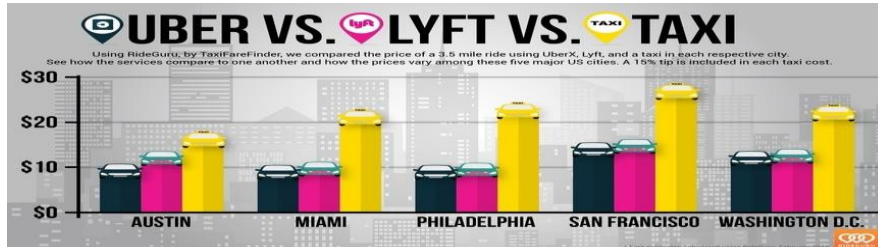
כניסת Uber לתחום המוניות, טלטלה את עולם התחבורה המאורגנת והשפיעה על המוניות הסדורות הפועלות בערים הגדולות. Uber מאפשרת כמעט לכל אדם שיש בבעלותו מכונית פרטית והוא עומד בקריטריונים מינימליים, להפוך לספק שרות ולהסיע אנשים תמורת כסף. זה משפיע על עולם התעסוקה ויצר דפוס העסקה חדש שאינו נותן קשב לזכויות עובדים. Uber תרמה להגדלת היצע שרותי ההסעה בערים והורדת מחירים במקומות שבהם היא פועלת. זה עורר זעם בקרב התאגדות נהגי המוניות, שנפגעים מהורדת המחירים, מירידת הביקוש למוניות שלהם ובעיקר מכך שנקודת הפתיחה שלהם שונה משל נהגי Uber. נהגי המוניות פועלים בהתאם לחוקים, כללים ורגולציה הנוגעים בהעסקת אנשים ותשלום מיסים וחלות עליהם מגבלות שונות, בעוד שנהגי Uber אינם נושאים באותן החובות. לעוצמת ההתנגדויות של הארגונים ולכוח שלהם בחלק מהמקומות, יש השפעה על אישור או אי אישור, הכנסת Uber למרחב הפעילות העירוני.

כלכלה משתפת תלויה בהסכמה של שני הצדדים לביצוע העסקה, ולכן מאפיין נוסף הנוגע לפלטפורמה זו וקשור להתנהלות חברתית, הוא נושא הבטיחות האישית. הרעיון שאדם עולה לרכב של אדם אחר שאינו מוכר ואינו מבוקר, העלתה חששות ואימה על תחושות האמון והביטחון, שפלטפורמה זו מבוססת עליהם ובהיעדרם לא תוכל להמשיך ולהתקיים. לכן במקומות מסוימים נדרשים הנהגים להציג תעודת יושר ואישור כשירות רפואית, טרם כניסתם לעבוד ב-Uber המקומי. בנוסף פיתחו בפלטפורמה מערכת המאפשרת להפעיל כפתור מצוקה במידת הצורך תוך כדי הנסיעה, בנוסף למערכת למשוב ודרוג של הנסיעה והנהג. השילוב של כל אלה יחד, הצליח לייצר בקרב הלקוחות את תחושת הביטחון והאמון. ובכך אפשר לחברה להתגבר על מכשול משמעותי בתהליך, תוך בניית מוניטין חזק וטוב.

ההשפעה החיובית של התפשטות התחבורה המשתפת ובכללה Uber היא רבה. אנשים מוותרים על רכב פרטי וחולקים ביניהם אמצעי תחבורה. זה מוריד את הוצאות הפרט על

תחבורה, מפחית את כמות הרכבים, את זיהום האוויר ואת גודש התנועה. מחקרים מראים כי בערים שבהן Uber פעילה, ירדו מחירי הנסיעה ב-25%-50 אחוזים, זה נותן מענה לתושבים ובעיקר לתיירים ומהווה עוד גורם מעודד בצמיחת התיירות המקומית.

התרשים הבא מציג השוואה בעלויות הנסיעה, בסוגי הפלטפורמות השונות, בחמשת הערים הגדולות בארה"ב, בו ניתן לראות את המחיר הנמוך של Uber בהשוואה למוניות

(The Sharing Economy: Cheaper Alternatives to Lodging and Travel Banyan Hill, 21/02/ 2019)

AIRBNB

התפתחות המודל העירוני והפיכת העיר למרכז החיים, הובילו לגידול מהיר ומשמעותי בתיירות העירונית בעשורים האחרונים. השפעתם של התיירים על העיר היא רבה, תיירות תורמת לכלכלה, מייצרת מקומות עבודה ומצמיחה את העסקים והמרחב העירוני. התיירות מתאפיינת בשימוש סלקטיבי בעיר ובאמצעים הקיימים בה, תיירים נוטים להתרכז במקומות ספציפיים בהם ממוקמים האתרים המרכזיים וליבת הפעילות ושם מרוכזות תשתיות רלוונטיות הנותנות מענה לצורכי התייר: לינה, תחבורה, הסעדה, בילויים וקניות.

צמיחת התיירות, הביאה לעומס במרכזי ערים שבהן יש ריכוז תיירים. מה שיצר קשיים מסוגים שונים ובכללם עליית מחירים ופקקים. מקומות הפכו צפופים ומוגבלים ביכולת לנוע בהם ולמצוא בהם מקומות נוחים ומשתלמים, בהיבט עלות תועלת למגורים ועבודה. מה שהוביל לרצון ולצורך להתרחק מריכוזי הערים וממרכזי התיירות והמריץ תושבים וחברות להעתיק את מקומם, לשכונות במעגל השני והשלישי. תהליך זה הוביל לשינוי במבנה העירוני. אוכלוסיות ממעמד בינוני וגבוהה חדרו לשכונות מצוקה ושינו את אופי השכונה.

תופעה זו נקראת Tourism Gentrification – עילות (Gotham, 2005).

מחקר שעסק בנושא, חקר את ברצלונה כמקרה בוחן והראה כי כניסת Airbnb לעיר מצביעה על דפוס פריפריה ברור, שבא לידי ביטוי בהיווצרות אשכולות מרחביים וסדר עירוני חדש. "הפעילות נוטה להתרכז במרכזי הערים שם הם מכסים אזור נרחב יותר מהמלונות והם מתרחבים לאזורים נוספים ולמחוזות מגורים שלא מכוסים על ידי המלונות".

(Tourism Management, 2017, 278-291).

Airbnb חלוצה ביישום הכלכלה המשתפת ונחשבת לפלטפורמה המוצלחת ביותר בתחום הדיור (Peer to Peer) P2P. היא נולדה מהלחץ המחרף של תיירים בערים הגדולות, שמחפשים תחליף זול למלונות ברמה הבינונית. קהל היעד אינו אנשי עסקים ובעלי אמצעים הפונים למלונות ברמה הגבוהה המספקים חווית שהות ושרות. הפלטפורמה מייצרת תשתית נוחה לתיווך, שיתוף וזמינות בתחום הדיור, מחברת בין אנשים בעלי שיש להם שטח פנוי להציע למגורים ובין אנשים המחפשים מקום ללון בו ומייצרת מסגרת לניהול הזמנות, לגביית תשלומים והפעלת ביטוחים במקרה של נזק. גם פלטפורמה זו מודעת לחשיבות שביעות הרצון ואמון הלקוחות ולכן יצרה מנגנונים לדרוג של כל שהייה לפי מגוון פרמטרים. היא מייצרת שפת סימנים, אותות ובקורות, אשר מאפשרת לבנות אמון ולשמר רצף פעילות. מאז שהושקה הפלטפורמה היא חווה צמיחה מהירה מאוד, נותנת שרות לכ- 50 מיליון לקוחות והתבצעו בה יותר מ- 2,000,000 רישומים ב- 190 ערים.

Airbnb נועדה לתת מענה ספציפי לצורך קיים, אולם מאפייניה הייחודיים יוצרים מעגלים של השפעה רחבה ומגוונת, על בתי מלון, מטיילים וקובעי המדיניות. הפלטפורמה יצרה שינוי משמעותי בתחום המלונאות בעולם, היא מינפה את מלאי הדיור הקיים, העלתה את ההיצע ויצרה גמישות רבה הנובעת ממגוון פתרונות הדיור המוצעים על ידה (בתים, דירות, חדרים), בגדלים שונים ובפריסה רחבה יותר מפריסת בתי המלון בערים. פלטפורמה זו זוכה ליתרון מובהק, מעצם העובדה שאינה מחזיקה בנכסים עצמם, מה שמאפשר לה להוסיף ולהוריד חדרים בקלות, במהירות ובעלות שולית אפסית. לעומת בתי המלון שנדרשים להשקעות בבניה, מתמודדים עם מגבלות ואילוצים רבים הנובעים מפיקוח ורגולציה ומשלמים מיסים גבוהים למדינה ולערים. כל אלה מייצרים הוצאות גבוהות וארוכות טווח למלונות, בעוד היא מתמקדת בהורדת עלויות וחסכון כספי ללקוח. יש לכך השפעה ישירה על המלונות המתחרים בה, אשר החלו להוריד מחירים גם בתקופות של שיא. זה פוגע במלונות אך מיטיב עם הנוסעים והצרכנים, גם אלה שלא משתמשים בכלכלה המשתפת.

מחקר שבחן את השפעות כניסת Airbnb לטקסס, הצביע על השפעה מהירה ורעה על פעילות בתי המלון בעיר. בטווח הקצר, כל עליה של 10% בגודל השוק של Airbnb הביאה לירידה של 0.39% בהכנסות בתי המלון (במרכז העיר) ובאוסטין (המחוז המקיף) הם ירדו ב -8% (Zervas, G Proserpio D & Byers J, 2016). התרשים הבא משווה בין העלות הממוצעת לחדר ללילה ב - Airbnb ובין חדר במלון, במספר ערים מרכזיות בעולם.

(Dyer Ian, Banyan Hill, 2019)

לבתי המלון, יש מגוון דרכים להגיב לטלטלה ש-Airbnb יצרה בעולם. הם יכולים לטייב את השקעותיהם ולהחליט היכן להיכנס לפרויקט חדש והיכן לא, הם יכולים לשדרג את המענה לאוכלוסיית היעד הייחודית ולספק שרות אישי ומותאם. רק לאחרונה החלה פעילות אקטיבית מצד בתי המלון, אשר מביעים מחאה ומייצרים לחץ רב על מקבלי ההחלטות בערים ובמדינות, בדרישה להחלת הרגולציה והמיסוי על פלטפורמות הכלכלה המשתפת.

תופעת Airbnb משפיעה על ערים בכמה היבטים לחיוב ולשלילה, ומאלצת את קובעי המדיניות להתמודד עם דילמות, אתגרים וריבוי אינטרסים. מצד אחד היא מספקת פתרון לאתגרי האירוח ולחוסר במקומות לינה לתיירים, מאפשרת זמינות שמייצרת ביקוש שמוביל לגידול בתיירות וצמיחה כלכלית בערים ובשכונות שבעבר לא זכו לארח תיירים. יש לה השפעה על התושבים ועל רווחתם הכלכלית, כי היא מייצרת מקומות עבודה נוספים במעטפת השירותים לתייר. כמו גם, מקור פרנסה לתושבים שמשכירים את נכסיהם. מנגד, מתעוררים קשיים מצד תושבים המתלוננים על אובדן הצביון השקט והאותנטי עם הכנסת התיירים לבתים ולשכונות, רוב הפלטפורמות ובכללן Airbnb אינן כפופות להגבלים ולבקורות הרגולטוריות ולכן זה גורר פגיעה בהכנסות העיר ממיסים ומייצר דילמות משפטיות, שמחייבות את קובעי המדיניות לגבש אסטרטגיית פעולה התואמת לאינטרס העירוני.

לאחרונה התעוררה ביקורת בנוגע לפעילותה ולנאמנותה של Airbnb ליוזמה המקורית שלשמה הוקמה ואשר מבוססת על כלכלה משתפת חברתית. הערכות הן ש 60% מהבתים ב Airbnb הפכו לנכסים מקצועיים ורק 40% הם בתים של אנשים פרטיים שעוזבים אותם לפרקי זמן קצרים ומכניסים במקומם מישהו שישלם להם על המגורים בביתם. יש הטוענים שהפלטפורמה הפכה לגוף כלכלי ופחות שיתופי, מגמה זו גוררת תגובות נחרצות יותר של הרשויות שמנסות להתמודד עם הפעילות של Airbnb ולייצר איזונים, באופן שיבטיח את המשך פעילותה לאור תרומתה לתחום התיירות והאצת הכלכלה ומנגד במקרים שבהם היא הופכת לעסק לכל דבר, היא תידרש לעמוד בכללים המקובלים והמחייבים בתחום.

הכלכלה המשתפת בהובלת Uber, Lyft and Airbnb תופסת חלק גדול בתעשיית התיירות העולמית, שהיא אחת התעשיות הגדולות בעולם שהולכת וגדלה כל הזמן. ההערכות הן שבשנת 2025 הכלכלה השיתופית בתחום זה בלבד תתפוס נתח של 10% מפלח השוק ותעמוד על שווי של 11.4 טריליון דולר (Dyer Ian, Banyan Hill, 2019).

חברים לרפואה ישראל

ישראל היא חלוצה בתחום הכלכלה המשתפת של תרופות כחלק מהתמיכה והסיוע לקהילה ללא מטרת רווח. עמותת חברים לרפואה משתפת פעולה עם מגוון ארגונים, גופים ואנשים פרטיים אשר נכונים לשתף את מלאי התרופות העודף הקיים ברשותם, עם אנשים הזקוקים להם. תרופות אלה עוברות לעמותת חברים לרפואה וזו מוסרת אותם לחולים נזקקים שאינם מסוגלים לממן את עלות התרופות שלהם, מדובר בתרומת תרופות משומשות המגיעה לשווי של עשרות מיליוני שקלים בשנה (לינדר, 2019). זוהי דוגמה לכלכלה משתפת שאינה מבוססת על פלטפורמות טכנולוגיות מתקדמות ומהותה תרומה ונתינה לקהילה.

כלכלה משתפת בערים בעולם

עיר מהווה דפוס התיישבות אנושי, המאופיין בריכוז אוכלוסייה גבוה, המנוהל על ידי מנגנון שלטוני, כלכלי ותרבותי נפרד מיישובים אחרים ויש בו מגוון ענפי תעסוקה ומסחר. המהפכה התעשייתית האיצה את תהליך העיור, במסגרתו יש מעבר אינטנסיבי מיישובים כפריים מבוססי חקלאות, לערים גדולות מבוססות תעשייה ומסחר. עם השנים הערים גדלות ומתרחבות וכיום רוב אוכלוסיית העולם גרה בהן. מדו"ח שפרסם האו"ם עולה כי האוכלוסייה העירונית העולמית צפויה לצמוח ב-2.5 מיליארד אנשים עד 2050 ועד 2030 יהיו בעולם 41 ערי ענק עם אוכלוסייה של יותר מ-10 מיליון בני אדם (פישר 2014).

כדי להבטיח שערים יתנהלו בצורה מאורגנת וסדורה ויאפשרו לקיים שגרת חיים ותעסוקה, הן מנוהלות באמצעות מערכת מוניציפאלית ממוסדת שבראשה עומדים ראשי הערים ונבחרי הציבור האמונים על השרות לתושב, על הסדר הציבורי והחוק. הערים המודרניות מתנהלות כמערכת מורכבת רווית אתגרים ואילוצים מה שמחייב את ראשי הערים לתכנן עירוני מוקפד, לתוכניות פעולה ארוכות טווח ולמאמץ מתמשך למתן מענה לצרכים ההולכים וגדלים של האוכלוסייה. ההבנה היא שערים מהוות מנוע כלכלי, תרבותי ופוליטי, של החברה הגלובאלית. לכן מקשרים את שיתוף המרחבים העירוניים לשיתוף של משאבים גלובאליים. מתוך מושג הזכות לעיר' שפיתח הפילוסוף הצרפתי אנרי לפבר ב-1996 צומחות שתי זכויות נוספות: הזכות לנכס את המרחב העירוני ולהשתמש בו והשנייה היא הזכות המובנית של התושבים להשתתף ולמלא תפקיד מרכזי בתהליכי קבלת החלטות הנוגעות ליצירת המרחב העירוני (פנסטר ושלמה, 2014, 113), זכויות אלה עומדות בבסיס הכלכלה המשתפת.

הסיבות לצמיחת הכלכלה המשתפת, נובעות מהאתגר העירוני המתעצם וקשורות להתפתחות תופעת הכלכלה המשתפת בעולם. הנכונות להיפתח למודלים של שיתוף מנביטה במציאות של חוסר או של אתגר, שאינם מקבלים מענה באמצעים הקיימים. אז נוצר האינטרס, קשרים חברתיים מתעצמים והשיתוף הקהילתי הופך לגייטימי וחיוני. "התלהבות מחודשת ממסגרות קהילתיות, אשר מונעת משגשוג של רשתות חברתיות המבוססות על קשרי עמית לעמית, העלתה את המודעות הסביבתית, לצד המיתון העולמי אשר הובילו אנשים לעשות יותר עם פחות (World Economic Forum 2017, 6).

התפיסה אומצה על ידי ראשי הערים, שהבינו את עוצמת המהפכה המתהווה ומצאו בה כלי ישים, מועיל ורלוונטי. הם הבינו שקצב תהליך העיור הוא כזה מהיר, שאם לא יעשה שימוש טוב יותר במה שקיים הם לא יצליחו להתמודד בצורה טובה עם האתגרים העירוניים. "מדובר בכלי משמעותי שבאמצעותו קובעי המדיניות מייצרים ומאיצים פיתוח חברתי כלכלי של עריהם. ומאפשרים לעיר ולתושביה למנף את המשאבים והיכולות הקיימים ברשותם, לטובת התמודדות עם אתגרי העירוניות" (פרידמן, בלוך דוד, בלוך, 2016, 4). עיר מחזיקה בהרבה מאוד נכסים ומנהלת כמות עצומה של משאבים. לפיכך, היא מהווה חממה לצמיחה ויישום של כלכלה משתפת ויש בה פוטנציאל רחב למימושה. בזמן קצר יחסית ובעלויות נמוכות, ניתן לפתור בעיות שורש שמלוות את העיר ולהוביל לשביעות רצון של האזרח מהשרות הניתן לו על ידי העיר ומוסדותיה.

המניע העיקרי לכלכלה משתפת עירונית הוא קיימות – כלכלה, חברה, ואיכות סביבה. כל עיר מיישמת זאת בתחומי פעילות שונים ומגוונים ובאמצעות מודלים אחרים, המתכתבים עם הצרכים, האינטרסים והמאפיינים התרבותיים והייחודיים של כל עיר.

סקר שהתקיים באמסטרדם הציג כמה תובנות בנוגע למניעים האישים של הפרט: שיתוף בדיור נובע לרוב ממניעים כלכליים, לעומת זאת שיתוף בתחבורה ושיתוף במזון נובע בעיקר ממניעים חברתיים. המניע של קבוצות צעירים בעלי הכנסות נמוכות הוא לרוב כלכלי, לעומתם המניע של צעירים משכילים בעלי הכנסות גבוהות הוא לרוב חברתי. נשים לעומת גברים מודעות יותר למניעים של איכות הסביבה. ולבסוף, מי שדוחף יותר לפעילות ממניעים כלכליים הם המשתמשים ופחות הבעלים או הספקים (Bocker & Meelen, 2016).

ניתן להצביע על מגוון קטגוריות ורעיונות ליישום הכלכלה המשתפת בערים:

1) ניידות ותחבורה – תחום מוביל לשיתוף, לאור אתגר הערים המודרניות המתאפיין בצורך הולך וגדל לתנועה ברחבי העיר מה שגורם לעומסים ואינו מקבל מענה הולם בגלל תשתיות ומשאבים חסרים. המענה המשתף כולל פלטפורמות מגוונות כדוגמת רכבים, אופניים, קורקינטים, אוטובוסים וכד'. שמייצרים יוזמות של שיתוף בכלי הרכב או בנסיעה עצמה, מגדילים את ההיצע העירוני ותורמים לאיכות הסביבה והורדת הזיהום.

- (2) מרחבים – בעיקר בתחום הדיור שהינו משאב חסר בערים, כמו גם במרחבי עבודה ובילויים ובאתרי אחסון.
- (3) מיומנויות וכישרונות – מענה באנשי מקצוע ייחודיים לפי דרישה, או בנותני שרות כללים כדוגמת שמרטפות, ניקיון, אוכל ועוד.
- (4) כספים – הלוואות, מימון המונים, ביטוחים.
- (5) בריאות – שרות רפואי וציוד רפואי.
- (6) כלי עזר - טכנולוגיות תקשורת אלקטרוניות, מידע, אנרגיה.
- (7) מוצרים כללים – מוצרי בית משומשים, או מוצרים כללים.
- (8) חינוך – למידה של עמית לעמית, קורסים.

(World Economic Forum – Collaboration in Cities 2017, 11)

אנו עדים לדפוסי פעולה שונים ומגוונים בתהליך יישום הכלכלה המשתפת בערים, במקרים מסוימים המניע כלכלי ונועד למטרות רווח ובמקרים אחרים המניע חברתי או איכות סביבה. שיתוף יכול לבוא לידי ביטוי במכירה, השכרה, השאלה או נתינה. ניתן לשלם בכסף או בכל "מטבע" ערך אחר, כדוגמת שעות. דוגמה נפוצה ליישום הכלכלה המשתפת בערים, הן "ספריות השאלה". המציעות מגוון של כלי עבודה, כלים הנדסיים כבדים... חינוך או תמורת תשלום שכירות לפי משך זמן השימוש. כך מובטח מיצוי מיטבי של משאבים וכלים יקרים, המונגשים לאנשים פרטיים שעושים בהם שימוש נקודתי לטובת משימות קהילתיות או לצרכים פרטיים. בהולנד המציאו את ה- Shareyourmeal, מודל שחסך עלויות ושיפר את איכות חייהם של הגיל השלישי בכך שסיפק להן אוכל וחברה. דוגמה נוספת היא "בנק הזמן" העירוני, אנשים חולקים את זמנם ונותנים שרות מגוון לציבור הנזקק לכך (טיפול בקשיש, סיוע בשיעורי בית, תיקונים). בתמורה הם מקבלים גישה למשאבים ציבוריים ללא תמורה, או שהם מקבלים חזרה זמן, אותו הם פודים בתמורה לשרות אותו הם מקבלים מאחרים.

"143 ערים מיישמות את התהליך או נמצאות בעיצומו, 35 בצפון אמריקה, 11 בדרום אמריקה, 47 באירופה, 40 באסיה, ו- 10 במזרח התיכון ואפריקה" (Hoon J.L, 2012). להלן שתי ערים משתפות, סיאול (קוריאה) ואמסטרדם (הולנד). כל אחת פועלת באופן אחר, ייחודי ורלוונטי לעיר. מכך ניתן ללמוד על עוצמתו של המודל, הנובעת מגמישותו ומהיכולת ליישמו בהתאם ליעדי העיר, למאפיינים החברתיים והדמוגרפיים ולתרבות המקומית.

מודל סיאול

סיאול נחשבת לעיר חכמה, גלובלית ומובילה, שגדלה ומתפתחת במהירות. בזכות שילוב בין צמיחה כלכלית - סיאול היא המרכז העולמי הפיננסי בעל הצמיחה המהירה ביותר בעולם והיא נחשבת לעיר בעלת הכלכלה הרביעית בגודלה בעולם. ובין קידמה וחדשנות – סיאול מובילה כמרכז טכנולוגיה ונמצאת במקום השישי עם מספר החברות ברשימת 500 החברות

הטכנולוגיות המובילות בעולם. ההצהרה על סיאול כעיר חכמה ומשתפת יצאה לדרך ב-2012. כל המערכת העירונית מוכוונת מטרה ופועלת לקדם תפיסה זו, באופן אקטיבי בשיטת Top down זה סוחף ונוגע לכולם, יש שיתוף פעולה ואחריות הדדית בין ראש העיר, ההנהלה נציגי התושבים והמגזר העסקי פרטי. התקציב משתף ולאזרח יש השפעה ואחריות בניתובו למטרות ראויות. "ראש העיר של סיאול, זכה ב-2016 בפרס היוקרתי, על תרומתו הייחודית לפיתוח עיר בת קיימא (The Gothenburg Award for Sustainable Development). זהו ראש העיר הראשון בעולם שפיתח תפישה אסטרטגית שבה הכלכלה המשתפת הופכת לכלי עבודה בשירות העירייה ותושביה" (בלוך-דוד, פרידמן ובלוך, 2018).

הבעיות איתן התמודדה סאול, מאפיינות חלק גדול מהערים המודרניות. עומסי תחבורה, מחירי נדל"ן גבוהים, יוקר מחייה שמקריס את הדור הצעיר, אוכלוסייה מתבגרת וגדלה בגלל הארכת תוחלת החיים ועוד אתגרים מסוגים שונים. הכלכלה המשתפת הביאה למיצוי מיטבי של המשאבים והיכולות הקיימים ברשות העיר וברשות התושבים לטובת הכלל. המשאבים העירוניים הונגשו לציבור, חינכו תושבים לשיתוף ויצרו בסיסי ידע ולמידה. עודדו סטרטאפים בתחום הכלכלה המשתפת ויצרו מקורות תעסוקה לאוכלוסיות המתקשות להשתלב במעגל העבודה. האסטרטגיה שנבחרה והפעולות שבוצעו, הביאו לתוצאות מהירות ולפתרונות מגוונים של הבעיות העירוניות וחלק מהאתגרים. העיר מתפתחת וצומחת, העסקים פורחים והתושבים זוכים לשיפור ברמת החיים ובאיכות החיים.

מרחבי הפעילות של הכלכלה המשתפת והשירותים החכמים בסיאול, תואמים ליעדים ולאגרים שהעיר רוצה לקדם, ניתן ללמוד זאת מהנתונים הבאים המצביעים על ריכוז הפעילות בעיר לפי תחומים: 20% תחבורה, 12% תיירות, תרבות ספורט ופנאי, 14% מתקנים ציבוריים, 13% שרות ציבורי, 5% איכות סביבה (Jung-Hoon Lee, 2012, 11). רוב הפעילות ממוקדת במתן מענה לאתגרי העיר כדוגמת התחבורה והחניית, הרבה קשב מושקע בייעול השרות הציבורי המאפשר חסכון במשאבים לצד שיפור חווית השרות לתושב. שיטת הפעולה ויישום המודלים, תואמים לתפיסת העולם והניהול של ההנהגה המקומית, הפועלת באופן ריכוזי בתפיסה Top down לפיכך אנו רואים שיתופי פעולה ושותפות המבוססת ב 93% על שירותי קבלנות או מיקור חוץ הממומנים על ידי השלטון המרכזי או העיר עצמה, מתוך הנחה שזה מה שנכון וטוב לציבור ורק 7% מעורבות ישירה של המגזר הפרטי. (Jung-Hoon Lee, 2012, 13). הפעילות האקטיבית של העיר לקידום הנושא משתקפת בתהליך רציף וסדור לבחינה מעמיקה של כל רעיון ופתרון המוצע ליישום. יש ליווי צמוד של יזמים לאורך התהליך, כולל סיוע בהתאמת הרגולציה העירונית, ביטול חסמים ויצירת תמריצים שיבטיחו יישום מוצלח ומהיר של רעיונות המקדמים את האינטרס העירוני. העיר לוקחת אחריות כעיר מובילה בתחום ומעודדת ערים אחרות להצטרף לתהליך.

להלן מספר דוגמאות של כלכלה משתפת וחכמה המיושמים בעיר סיאול: ישנן מערכות המפעילות סנסורים המסייעים לנהגים לאתר חניות פנויות, יש דחיפה של מידע על סיורים והופעות ברחבי העיר תוך הצעות משולבות לפעילות לפי מיקום, למדריכים צעירים ומקומיים וקופוני הנחה רלוונטיים. יש תהליך חכם של מדידת חשמל ומים ומופעל מרכז עבודה חכם הכולל שירותים משולבים שניתן להיעזר בהם גם מרחוק. יש מתקן ציבורי אחד משולב, המאפשר לבצע הזמנות במקום אחד, למגוון רחב של מתקנים ציבוריים עירוניים כדוגמת מתחמי ספורט, אולמות להרצאות בתי חולים וכדומה. יש מערכת שעוקבת אחר רעיונות ויוזמות חברתיות בכדי לוודא שהדברים נבחנים ומטופלים. דוגמאות מעט יותר אגרסיביות של מעורבות עירונית בחיי התושב המשקפת את התרבות המקומית, ניתן לזהות בקיומו של תהליך המנטר שימוש ברכבים פרטיים, על מנת לוודא שהנהגים מציתים למדיניות העירונית הדוגלת בצמצום השימוש בכלי הרכב. כמו כן, ישנה מערכת שנועדה להקנות סביבה בטיחותית לילדים, אולם הפעלתה מבוצעת באמצעות ניטור הילדים בטכנולוגיית RFID & CCTVs אשר נותנת התראה להורים במקרים של סכנה.

בסיכום השנתי של סיאול כעיר משתפת ל – 2015 הציגו את הישגי העיר מיישום האסטרטגיה והצביעו על חסכון ישיר לתושבים בהיקף של 12 ביליון וואן, וחסכון לעיר בסכום של 1.18 טריליון וואן, תוספת של 1,280 מקומות עבודה והפחתה בזיהום הסביבה (פרידמן, 2015). בסיאול מאמינים בשיטה ופועלים להטמיע אותה במערכת החינוך, שם ילמדו הסטודנטים את תפיסת הכלכלה המשתפת ופרקטיקות ליישומה מגיל צעיר, מה שיבטיח מודעות והמשכיות ארוכת טווח. בנוסף מובילה סיאול את נושא השיתוף והערים החכמות בעולם ומפיצה את הבשורה מעבר לגבולותיה, הם פועלים לקידום ושיפור המערכת המשפטית ומניעים שיתופי פעולה ולמידה הדדית מול ערים אחרות בעולם.

מודל אמסטרדם

אמסטרדם היא הבירה העסקית והפיננסית של הולנד, אחת מערי העסקים המרכזיות של אירופה. אחת מערי התיירות המובילות שמושכת אליה יותר מעשרה מיליון תיירים בשנה. ב-2012 היא דורגה במקום השני בעולם באיכות המגורים ובמקום ה-6 בעולם בחדשנות (Jung-Hoon Lee, 2012). אמסטרדם כעיר משתפת עובדת בשיטה של Bottom up, הלחץ מגיע מצד התושבים שדוחפים את העירייה לקדם את התחום במרחב העירוני. המטרה של אמסטרדם לתפוס את ההזדמנות שהכלכלה המשתפת מייצרת בתחום הקיימות, הלכידות החברתית והכלכלה. תוך גיבוש הנוסחה שתאפשר להתמודד עם האתגרים שהתופעה הגדלה והולכת הזו שנקראת כלכלה משתפת מייצרת (Pieter van de glind, 2016, 21).

מרחבי הפעילות של הכלכלה המשתפת והשירותים החכמים באמסטרדם תואמים ליעדים ולאתגרים שהעיר רוצה לקדם. ניתן ללמוד זאת מהנתונים הבאים המצביעים על ריכוז הפעילות בעיר לפי תחומים: 26% תיירות, תרבות ספורט ופנאי, 22% שרות ציבורי, 19% איכות סביבה, 15% תחבורה (Jung-Hoon Lee, 2012, 11). מרחבי הפעילות ממוקדים לתמוך באינטרס העירוני, כ - 40% מהפעילות בעלת השפעה ישירה ועקיפה על קיימות, תיירות ועל השרות הניתן לתושבים. שיתופי הפעולה והשותפות העסקית מבוססים ברובם (81%) על המגזר הפרטי, שירותים של קבלנות או מיקור חוץ הממומנים על ידי השלטון המרכזי או העיר מגיעים ל 8% בלבד. שותפות פרטית-ציבורית מיוחדת שנועדה לקדם פרויקטים חכמים בעיר, ממומנת ע"י האיחוד האירופי לעידוד יזמות ועומדת על 11%. (Jung-Hoon Lee, 2012, 13).

להלן מספר דוגמאות לכלכלה משתפת וחכמה המיושמים באמסטרדם: בעיר קיימת מערכת שמאפשרת להורים ולתלמידים לנקד ולדרג את מערכת החינוך ובתי הספר. בהתבסס על המיקום של התושב הוא מקבל ניקוד ודרוג של השכונה שבה הוא נמצא בקטגוריה של זיהום אויר ובטיחות שכונתית. האזרחים מעודכנים כל הזמן על המתרחש בסביבתם באמצעות מערכות מידע זמינות ונגישות המעודכנות תדיר על ידי האזרחים והרשויות. כפי שניתן לראות רוב הקשב מופנה לטובת פלטפורמות המקדמות את המענה לתושבים ואת רווחתם. התמקדנו בשתי ערים מובילות בתחום הכלכלה המשתפת בעולם, כל אחת מהן מפעילה פלטפורמות שונות בדרך אחרת ומקדמת מענה לאתגרים עירוניים הנמצאים בליבת עיסוקה.

כלכלה משתפת בתחום התחבורה בישראל

גם בישראל הכלכלה המשתפת מתעוררת, בדומה למדינות מערביות מפותחות אחרות וזה קורה מאותן הסיבות. האוכלוסייה הישראלית זמינה לאינטרנט, בשילוב עם שימוש מוגבר ברשתות החברתיות ומודעות למגמות המתהוות ובדגש על רעיונות להוזלת יוקר המחייה ועלות הקיום המשפחתית והקהילתית, המעודדות ומאפשרות לנסות ולחוות דברים חדשים. בנוסף, היזמות והחדשנות המאפיינות את ישראל הופכות אותה למדינה שלא רק צורכת כלכלה משתפת, אלא מפתחת פלטפורמות גדולות וחשובות באמצעות חברות ישראליות, אשר פועלות בארץ וברחבי העולם. "מיפוי שנערך על ידי קבוצת Weconomize מצביע על למעלה מ-200 יוזמות ישראליות בתחום הכלכלה המשתפת ובכללם, Eatwith, Waze, Fiverr, Moovit ועוד". (בלוך דוד, פרידמן ובלוך, 2016).

את עיקר הפעילות בתחום ניתן לראות בערים הגדולות, אשר מפאת גודלן הצליחו לייצר מסת משתמשים המאפשרת הפעלה יעילה של פלטפורמות מסוג זה. אחד האתגרים העירוניים המשותפים לכולם הוא התחבורה ולכן הערים נוטות לאמץ פלטפורמות המספקות פתרונות של כלכלה משתפת בתחום זה. הפריט הנפוץ הוא האופניים החשמליים ובחודשים

האחרונים ניתן לראות בישראל צמיחה של קורקינטים חשמליים ממונעים המוצעים בפלטפורמות של כלכלה משתפת, על ידי מספר חברות המפעילות שרות זה ברחבי תל אביב, רמת גן וגבעתיים. הקורקינטים ממוקמים באתרים מרכזיים המאפשרים לייצר רצף תחבורתי כדוגמת תחנות רכבת וبنקודות בהן יש ריכוז של סטודנטים וחיילים ובכך מקלים על הצרכנים שאינם בעלי רכב פרטי ואשר מתבססים על תחבורה ציבורית או שיתופית מסוגים שונים. התקווה היא שפלטפורמות אלה ילכו ויתרחבו גם למקומות אחרים בארץ ובדגש על הפריפריה. Uber לא הורשתה לפעול בארץ ואת מקומה תפסה חברת Gett המחזיקה בארץ נתח שוק דומיננטי, בנוסף היא משרתת כעשרים אלף חברות ברחבי העולם ב – 56 מדינות ורק לאחרונה היא הצהירה על כוונה להנפקה ציבורית (בן גדליהו, 2019), אומנם מדובר בפלטפורמה משתפת אולם היא אינה עומדת ברמת השיתוף של Uber. גם חברות כמו אגד ודן, עושות מאמץ להפעיל שרות גמיש של הזמנת נסיעות באפליקציה, המספקת שרות של מוניות שיתופיות עם חברת ויה וחברת מוביט לאזורי הביקוש.

אתגרים חסמים ומדיניות

כפי שניתן לראות, כל עיר והדרך שלה : פלטפורמות הכלכלה המשתפת יכולות להוות כלי בידי ראשי הערים, לנהל את העיר בתבונה ולמצות את משאביה לטובת רווחת התושבים. באופן המאפשר להתמודד עם האתגרים המקומיים, תוך מענה לאינטרסים של כל הצדדים, זאת באמצעות קשר בריא ומחויבות הדדית בין ראשי הערים ובין מובילי הפלטפורמות. בנקודה זו אציין שמודל זה אינו חף מאתגרים וסכנות ולכן נדרש לבחון אותו בביקורתיות. הבעיה העיקרית נובעת מהערבוב ומטשטוש הגבולות בין המרחב הפרטי והמסחרי (בית שהוא מלון, רכב שהוא מונית...) שיוצרים אתגרים חדשים ולא מעט נזקים. ניתן להצביע על סוגיות אתיות, הנובעות מהפיכת האדם ורכושו לכלי שרת, שקוף ונטול זכויות (למרות שזה מרצון). נוספות לכך בעיות של היעדר מדיניות ציבורית, רגולציה ופיקוח, שעלולים ליצור בעיות של בטחון ובטיחות תוך סיכון פיזי. סכנות של פגיעה במוניטין כתוצאה מפעילות שאינה עומדת בסטנדרט של החברה, סכנות לפגיעה כלכלית כתוצאה מפשיטת רגל ועוד.

באופן טבעי פלטפורמות בינלאומיות גדולות של כלכלה משתפת, פועלות בערים בהתאם לאינטרס הגלובלי של הפלטפורמה. הן מקפידות לקיים מערכת סדורה של כללים, שתפקידם להבטיח את התנהלותם התקינה של המשתתפים, מאחר וזה משרת את האינטרס של הפלטפורמה ומבטיח את שימור המוניטין שלה. לכן, כל חריגה מהכללים תגרור ענישה ואף הרחקה או השעיה של משתמשים. מנגד אנו נחשפים לפער והיעדר מדיניות ברורה ומחייבת בנושאים הקשורים ליצירת האיזונים ולהתנהלות בתוך המרחב הציבורי והעירוני הספציפי. מצב זה מייצר מרחב פעולה גדול, פתוח וגמיש, הנתון לשיקולן והחלטתן הכמעט בלעדית של הפלטפורמות השונות, שלא תמיד לוקחות בחשבון גם את האינטרסים המקומיים.

מתוקף היותן פלטפורמות משתפות, באפשרותן להחליט את מי הן משתפות ואת מי לא. להחלטה זו יש כוח עצום ולעיתים מסוכן, בהשפעותיו מרחיקות הלכת והשפעתן על אזורים שלמים בערים השונות. רק לאחרונה הודיעה חברת Airbnb כי החליטה להסיר מהמאגר כ- 200 דירות שנמצאות ביהודה ושומרון. "לאחר שבחנו את המצב ביהודה ושומרון, הגענו למסקנה שיש להסיר את הדירות הרשומות בהתנחלויות בגדה המערבית הכבושה, שנמצאות בלב המחלוקת בין ישראל לפלסטינים, אנו יודעים כי אנשים לא יסכימו עם המהלך הזה ומעריכים את השקפתם, זהו נושא שנוי במחלוקת" (אייכנר, בן קימון ולוי, 2018).

מהלך מסוג זה, חורג ממאפייני הפעילות של הפלטפורמה בעולם, מה שיכול להצביע על השפעתם של אינטרסים זרים על הפלטפורמה ועל פעילותה. זו דוגמה למהלך חד צדדי של הפלטפורמה, שיש לו השפעות כלכליות, תיירותיות, תודעתיות ועוד. לכן, מהלך זה זכה לתגובות קשות מצד גורמים רבים ובראשם משרד התיירות, שהנחה על הגבלת פעילות החברה בארץ, לחץ שהוביל אותה לחזור בה מהחלטתה. דוגמה זו ממחישה את 'גמישות' המדיניות וחוסר האחידות, ובעיקר את הכוח הרב המצוי בידי הפלטפורמה ואת ההשפעות והסכנות הטמונות בכך במקרה של שימוש לא נכון. אך המסר מסופו של המקרה הוא ברור, במקרים שבהם המדינה, העיר או הגוף דומיננטיים וחזקים, הם יכולים להשפיע על הפלטפורמה ולנתב את פעילותה באופן שיקדם את האינטרסים המקומיים ולא יפגע בהם.

נראה שזהו תהליך טבעי של למידה והכרות של כל הצדדים, עם התופעה של כלכלה משתפת והשפעותיה על ערים ואנשים ברחבי העולם. כיום אנו עדים לתהליך התפקחות, שבו מדינות וערים נחשפו לנושא, למדו אותו ואת השפעותיו והן מתחילות להגיב בהתאם באופן שמאפשר להן לנתב, לאזן ולמנף את הפעילות בתחומן בכדי להבטיח את האינטרס המקומי של העיר ותושביה בראייה שלמה וארוכת טווח.

על מנת לנתב נכון את פעילות הרשויות בתחום הכלכלה המשתפת ולהשפיע, עליהן לבחור במדיניות פעולה שמתכתבת עם תפיסתם ומאפשרת להן לממש את מטרותיהן, ניתן להצביע על שלוש אפשרויות עיקריות: מדיניות פסיבית, מסדירה או אקטיבית. מדיניות פסיבית - זו המדיניות הרווחת נכון להיום במרבית הממשלות והרשויות בעולם והיא נובעת מחוסר חשיפה ומודעות למודל הכלכלה המשתפת ולעוצמתו. מדובר בפעילות מגיבה ומתגוננת המתקשה להשפיע ולעצב את הדברים. מדיניות מסדירה - מאפיינת רשויות שלמדו את הנושא ואת אתגריו לכן הן מתמקדות בהסדרת הפעילות וגבולות השימוש בתחום העירוני, באופן שיצמצם את הפגיעה בעסקים המקומיים, בתושבים ובמרחב הציבורי. כך נוהגות, לדוגמה ברלין ולונדון. מדיניות אקטיבית - מאפיינת רשויות שהשכילו למנף את ההזדמנויות הטמונות בכלכלה המשתפת ומעודדות ליצירת פתרונות משתפים לאתגרים העירוניים. לדוגמה עיריית ריו דה-ג'נרו שהשכילה ליצור בשיתוף עם Airbnb פתרונות אירוח בבתי

התושבים, במקום לבנות כפרי אירוח יקרים ולא יעילים באולימפיאדת 2016. כמו כן סיאול, אמסטרדם, גנט (בלגיה), ניו יורק ועוד, שמייצרות תוכניות אסטרטגיות ארוכות טווח ומוציאות אותן לפועל בהצלחה. (בלוך-צפירי, פרידמן, בלוך, 2018). ככל שהמדיניות העירונית תהיה אקטיבית יותר, היא תהיה יוזמת ולא תוצאתית וכך תשרת באופן מיטבי את העיר ותושביה והשפעתה על הפלטפורמה ועל מדיניות הפעלתה תהיה גדולה ונשלטת.

כפי שניתן להבין מדובר בתהליך שלם שיש ללמוד אותו ולגבש כלים מסוגים שונים שיאפשרו להתמודד עם החסרונות שהוצגו, למזער את הנזק ולהבטיח את תחושת האמון והביטחון, החיוניות בשביל לשמר פלטפורמות מסוג זה ובעיקר בשביל להבטיח שהן ממשיכות לשרת את התכלית שלשמה הן הוקמו שהינו שיתוף חברתי כלכלי.

סיכום

לאחר לימוד והעמקה בנושא הכלכלה המשתפת בהסתכלות רחבה ועולמית, תוך מיקוד ביישום המודל בערים ומבט על המגמות המתפתחות בתחום, ההערכה היא שהכלכלה המשתפת תמשיך להתקדם ולצמוח בסביבתנו. הכלכלה המשתפת טומנת בחובה הזדמנויות רבות עבור ערי העולם ועבור החברה שבה אנו חיים, המודל מהווה פלטפורמה לשיתוף חברתי, לשיפור בתפיסת השרות ובחויית המשתמש, להתייעלות משאבית וגמישות תפעולית, אשר מתאפשרים הודות למיצוי מיטבי של משאבים קיימים במרחב העירוני והפרטי, ומהווים פתרון חדשני לאתגרים קיימים. תפיסה זו מעודדת לאחריות ארגונית ויש בה פוטנציאל גידול כמעט בלתי מוגבל, המייצר מרחב הזדמנויות לשיתופי פעולה.

הכלכלה המשתפת גדלה באופן אקספוננציאלי ורב מימדי. היא נכנסת ליותר ויותר תחומים הנוגעים להתנהלות היום יומית של האדם בחברה המודרנית, ניתן להצביע על עליה מתמשכת בכמות המשתתפים בפלטפורמות הכלכלה המשתפת בעולם לצד עליה דרמטית בהיקף העסקאות השנתי. מה שממריץ את העוסקים בכך לפעול לשיפור מתמיד של הפלטפורמות ומתן מענה לחסרונות הקיימים, באופן שמצמצם את החסמים, מאתר את ההזדמנויות ומאפשר צמיחה ארוכת טווח. ראינו כי לכלכלה המשתפת פנים רבות ומודלים שונים, בכולם הפרט וצרכיו הם אלה שמניעים את הנכונות לשתף, זוהי ליבת התפיסה עליה מבוססת הכלכלה המשתפת.

לכלכלה המשתפת יש תרומה והשפעה רבה על החברה, הקהילה ועל מערכת הקשרים בין הפרט למוסדות ולמסגרות העוטפות אותו. לכן מערכת עירונית וחברתית שמסתכלת קדימה ומאמינה בחדשנות ורלוונטיות, צריכה בעת הנוכחית לאמץ תפיסה זו וליישם אותה בתבונה ובמקצועיות, תוך מיצוי פוטנציאל הפעילות במקומות הרלוונטיים באופן שיאפשר להפיק את התועלת המרבית מפלטפורמה זו. צעידה שקולה ומדודה המנוהלת בתבונה ונחישות,

מאפשר להיחשף, ללמוד ובעיקר להתמודד עם האתגרים והמתחים תוך טיפול בחסמים וצמצום הסיכונים, באופן שיאפשר לה לצמוח ולהתפתח. שינוי מסוג זה מחייב מערכת הכנות סדורה והערכות מעמיקה, הוא חייב להיות מתוכנן בקפידה בראיה ארוכת טווח ומבוקר. הוא דורש תשומות מנהלתיות והובלה אמיצה של אנשים בעלי חשיבה חברתית – כלכלית אסטרטגית ובעלי יכולת תכנון וביצוע. יישום המודל בערים מהווה שינוי מסדר גודל, בעל השלכות תרבותיות ארגוניות וטכנולוגיות. הוא מבוסס על היכולת של האדם להשתנות ולהתאים עצמו לעולם החדש והמודרני, נדרשת פתיחות, יכולת הסתגלות ומנהיגות חברתית. השינוי דורש מראשי הערים, מקובעי המדיניות ומהתושבים להסתכל על הדברים בראייה מערכתית קולקטיבית ולאמץ גישה משתפת המבוססת על יזמות, חדשנות ויצירתיות.

כלכלה משתפת בערים משתלבת גם עם תפיסה חדשנית ומתקדמת של ערים חכמות, שהינן הבשורה של ערי העתיד. הגם שעבודה זו אינה עוסקת בכך, העובדה שכלכלה משתפת וערים חכמות מתבססות על היכולות, היתרונות וההזדמנויות שמהפכת הטכנולוגיה והמידע הכניסה לעולמנו. הובילה אותי לסיים את העבודה בהצגת נקודת מבט נוספת וביקורתית, שדנה באיומים שמהפכת המידע מייצרת ושנוגעים לחוט המקשר בין מידע ואמון והשפעותיהם על החברה, הכלכלה, הביטחון והעתיד של כולנו.

טכנולוגיות מתקדמות ואינטרנט, המשולבים ברשתות חברתיות זמינות ודומיננטיות, המקיימות מערכת ענפה של קשרים חברתיים עסקיים ופוליטיים. מיצרים כוח עצום ויש להם יתרונות רבים ואף לגיטימציה של ההמון, לקדם דברים ולהביא להישגים. בעשור האחרון אנו עדים להשפעות הדרמטיות שיש לכך על מדינות, ממשלות, חברות ואנשים. לכן, דווקא בנקודה זו אנו נדרשים לפתוח צוהר ולבחון בעין ביקורתית את הצד המאתגר והאפל של עוצמת המידע והשפעותיו הנרחבות בעידן הנוכחי.

אזרחים בעולם המודרני הם יצרני מידע, אישי וציבורי. מערכות טכנולוגיות ובירוקרטיות, גופים עסקיים ופוליטיים, עושים שימוש רב במידע זה לצרכים שונים ומגוונים. רובו מופנה למניעים טובים של בטחון לאומי וטובת הכלל והפרט. אולם לא ניתן להתעלם מהדינמיקה המתהווה ומהמגמה המתגברת של שימוש בטכנולוגיה ובמידע, לטובת קידום אינטרסים שהלגיטימיות שלהם מוטלת בספק. באמצעות מניפולציות שנועדו להשפיע על התנהגותם של פרטים ועיצוב מחדש של מוקדי כוח ושליטה פורצי גבולות המשפיעים על עתיד העולם. את עוצמת הטכנולוגיה והמידע גילו גם משטרי דיכוי ומנהיגים עריצים ברחבי העולם, שאימצו את האינטרנט ואת כלי התקשורת החדשים, למטרותיהם האנטי-דמוקרטיות. אותם מנהיגים ושליחיהם פועלים ברשת ומפיצים תכנים התומכים בממשל ומשפיעים על דעת הקהל, על משטרים ומשילות וחלקם מתחזקים גופי ביון מקוון האוספים מידע ובונים פרופילים על אנשים, המאפשרים להם לאתר את מתנגדי השלטון, לפגוע בהם ובפעילותם.

מורזוב יבגני טבע את המונח "Spinternet" המבטא את הספין שממשלות ששולטות באינטרנט, עושות בכלי זה. הוא הצביע על האיומים האנטי-דמוקרטיים של העתיד הדיגיטלי והדגיש את הקשר בין פרטיות ודמוקרטיה. לטענתו, אובדן הפרטיות ברמה החברתית, מסוכן יותר מאשר ברמה האישית ועודף פרטיות כמו גם חוסר פרטיות - פוגעים בדמוקרטיה. מורזוב הגדיר זאת כ"גדר התיל הבלתי נראית של ה - Big Data" אשר מגבילה את חיינו. ככל שאנו חושפים מידע רב יותר על עצמנו, אנו מאבדים בהדרגה את יכולתנו לבנות טיעונים ולהתווכח, אנו מפסיקים להבין למה דברים קורים (מורזוב, 2018). ניתן להבין את ההיגיון העומד בבסיס טענותיו, יש רמזים לכך שיתכן ואנו פוסעים לקראת נקודת ההיפוך. שבה עולם המידע הרשתי והאין סופי, המאפשר חיים בעולם גלובאלי, חדשני ומתקדם. הופך לנשק הקטלני של דור העתיד ומהווה איום כלכלי, חברתי, בטחוני ולאומי. כתוצאה ממניפולציה על נתונים ומידע, כתוצאה מערעור הסדר היומי והלאומי ונטיעת הספק במידע המתפרסם. כתוצאה מהיעדר היכולת של הפרט לבחון נכוחה את המידע אליו הוא חשוף ואת הרציונאל שמאחוריו. אלו חלק מההשלכות והסכנות הטמונות במהפכה הרביעית והשפעתה.

במאמרו של נעם מנדלה העוסק באמת הנרטיבית נכתב "האמת כמו שתפסנו אותה משתנה לנו מול העיניים. כמעט כל המוסדות שהחזיקו ב"אמת" אחת מונולטיטית איבדו את האמון של הציבור. מערכת החינוך, אקדמיה, עיתונות, מותגים, אפילו ויקיפדיה. קשה לנו לקבל ולהסכים לזה שתם עידן האמת המוחלטת, הברורה, הוודאית. עברנו לאמת מבוזרת, נרטיבית, מדומיינת. הרעיון הזה נוגד את כל האינסטינקטים שלנו". האמת תמיד היתה יחסית, אבל מספר השחקנים שהשתתפו ב"משחק האמת" היה מצומצם. היום יש מאות מיליוני "ספינות" שמציצות ברשת ומכאן יש התרבות של הנרטיבים. לכן, הקרב הגדול אינו על האמת יותר אלא על אמינות. מכון אדלמן שבחן את האמון ב-18 מדינות הגדיר את שנת 2017 כ - Trust in Crisis and the System is broken. (מנדלה, 2018).

אין באפשרותי להצביע על פתרון קסם, ברור שלא ריאלי ולא מספק להקיף את עצמנו בחומות של חקיקה והגבלים על שימוש במידע ותיחום גבולות הפרטיות לנקודת האופטימום. אלא צריך לשלב בין מספר מאמצים שבאים מעולם הלחימה ומכוונים למטרה שנקראת מידע והם : אפשר חופש המידע והשימוש בו לצד מאמצי מניעה, הגנה, סיכול ותקיפה. אך במקרה זה בניגוד לעולם הלחימה הקלאסי, האחריות הגדולה היא על הפרט. לכן יש להרים את הדגל האדום ולעצור את 'עידן התמימות', ליצר את האיזונים הנכונים ואת החסמים הנדרשים, באמצעות העלאת המודעות וחידוד ההבנה בנוגע לאחריות האישית של כל אחד ואחד. הבנת השלכות הרוחב של הדיון בנוגע לפרטיות, דמוקרטיה ומידע. זו הדרך להחזיר לפרט, את השליטה וההשפעה על העולם ועל עיצוב דמות החברה בעולם המודרני והמתקדם של המחר. מסקרון לראות איך נושא זה ישתלב ויוטמע בישראל, בשנים הקרובות וכיצד הוא ישפיע על החברה הישראלית ב - 2030.

מקורות

- ☒ אלמוג תמר, אלמוג עוז (2016), **דור ה Y כאילו אין מחר**, מודן בן שמן, עמוד 13.
- ☒ איתמר אייכנר, אלישע בן קימון ואליאור לוי, 2018, **סערת החרם: משרד התיירות יפעל להגבלת Airbnb, גם הפלסטינים לא מרוצים**. Ynet. <https://www.ynet.co.il/articles>
- ☒ בלוך-דוד צפריר, פרידמן יאיר, בלוך איל (2018), **כך נהפכה הכלכלה המשתפת למקצוע**, הבלוג השיתופי, The Marker 27.12.2018. <https://www.themarker.com/blogs/weconomize>
- ☒ בלוך-דוד צפריר, פרידמן יאיר, בלוך איל (2018), **השיעור שראשי העיר יכולים ללמוד מסיאול**, The Marker. <https://www.themarker.com/blogs/weconomize>
- ☒ בלוך-דוד צפריר, פרידמן יאיר, בלוך איל (2018), **ההחלטה של Airbnb היא הזדמנות לייצר מדיניות ברורה**, הבלוג השיתופי, The Marker, <https://www.themarker.com/blogs/weconomize>
- ☒ בן גדליהו דובי, 2019, **מנכ"ל Gett במייל לעובדים: אנחנו בדרך להנפקה, מתכוונים להפוך לציבוריים לקראת סוף השנה**, גלובס, <https://www.globes.co.il>
- ☒ לחמן-לזר נדב, אלמוג-בר מיכל, שמיד הלל (2013), **שותפויות בין מגזריות – גישות תיאוריות וממצאי מחקר**, אוניברסיטת ירושלים, עמודים 10, 18.
- ☒ לינדר רוני (2019), **כך העמותה שמצילה תרופות בעשרות מיליוני שקלים תזניק את פעילותה**, The Marker. <https://www.themarker.com>
- ☒ מורוזוב יבגני, **בעיית הפרטיות האמיתית**, אלכסון, <https://alaxon.co.il/article/>
- ☒ מנלה נעם (2018), **האמת הנרטיבית**, Paragraf, <https://www.paragraf.co.il>
- ☒ סתיו יובל (2017), **כלכלה משתפת בתשלום (כמ"ב) לעומת כלכלה סולידרית**, מרכז השל לקיימות, <https://www.heschel.org.il>
- ☒ פישר ישראל (2014), **רוב אוכלוסיית העולם מתגוררת בערים; טוקיו עדיין העיר הכי גדולה**, The Marker, <https://news.xoox.co.il/item> 11.7.2014
- ☒ פנסטר טובי, **שלמה אורן (2014)**, **ערי המחר התכנון הצדק וקיימות היום**, **הקיבוץ המאוחד**, עמוד 113.
- ☒ פרידמן יאיר, בלוך-דוד צפריר, בלוך איל (2016), **הכלכלה המשתפת וחלון ההזדמנויות בישראל**, Weconomize.
- ☒ פרידמן יאיר (2015), **Seoul Sharing City Executive Summary in 2015**, Weconomize.
- ☒ שוואב (2016), **המהפכה התעשייתית הרביעית איך היא תשפיע עלינו? גלובס**, 22.1.16
- ☒ שיין סקוט (2011), **המרחב הספינטרנטי: גם לדיקטטורים יש טוויטר**, ניו יורק טיימס <https://www.haaretz.co.il/captain/net/1.1160441>

- ☒ Accenture Consulting, 2016, **Is Ownership Obsolete ?** <https://Accenture.com>
- ☒ Bocker & Meelen, 2016 , Sharing for people , planet or profit ? Analysing motivations for intended sharing economy participation <https://www.researchgate.net>
- ☒ Dyer Ian, 2019, **The Sharing Economy: Cheaper Alternatives to Lodging and Travel**, BANYAN HILL. <https://banyanhill.com/sharing-economy-cheaper-alternatives-lodging-travel>
- ☒ Gotham Kevin (2005), **Tourism gentrification: The case of new Orleans**, Urban Studies, <https://www.academia.edu>
- ☒ Jung-Hoon Lee, 2012
- ☒ **LLOYD'S Innovation Report**, 2018.
- ☒ McLaren Duncan and Agyeman Julian, (2017), **Sharing cities**, a case for truly smart and sustainable cities.
- ☒ Pieter van de glind, 2016, **Tel Aviv sharing economy**, Share nl <https://www.slideshare.net>
- ☒ Pwc.com/CISsharing, **The Sharing Economy, Consumer Intelligence Series “The Sharing Economy”**, Page 14. <https://www.pwc.fr>
- ☒ Tourism Management , **The eruption of Airbnb in tourist cities: Comparing spatial patterns of hotels and peer-to-peer accommodation in Barcelona**, (2017) volume 62, pages 278-291.
- ☒ World Economic Forum, (2017), **Collaboration in Cities : from sharing to Sharing economy** ,page 6, 11.
- ☒ Zervas G, Proserpio D, Byers J (2016), **The Rise of the Sharing Economy: Estimating the Impact of Airbnb on the Hotel Industry**, Boston U. School of Management Research Paper No. 2013-16. <https://papers.ssrn.com>